

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. д-р Дарина Русчева Тодорова;*
ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН;
Научна специалност: "Икономика и управление (селско стопанство)" - "кандидат на икономическите науки" и "Народно стопанство (вкл. регионална икономика и история на народното стопанство)" - "старши научен сътрудник II степен" и "професор"

Относно: *дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност "Икономика и управление (Агробизнес, Екоикономика)" в УНСС.*

Основание за представяне на рецензията: *участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 834/22.03.2021 г. на Зам. Ректора на УНСС.*

Автор на дисертационния труд: *Ани Николаева Димитрова*

Тема на дисертационния труд: *"Развитие на земеделските стопанства чрез иновации"*

1. Информация за дисертанта

Дисертантката се е обучавала по докторска програма към *катедра "Икономика на природните ресурси", Бизнес факултет* на УНСС по *научна специалност "Икономика и управление (Агробизнес, Екоикономика)"* съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 1021/29.03.2018 г. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 20.03.2018 г. - 20.03.2021 г.

Ани Николаева Димитрова е родена през 1987 г. Средното си образование завършва през 2006 г. в Професионална гимназия по облекло и туризъм, специалност "Моделиране и конструиране на облеклата" в гр. Перник. През 2016 г. придобива ОКС "Бакалавър по икономика" в УНСС, Професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност "Аграрен бизнес", а през 2017 г. - ОКС "Магистър по икономика",

Професионално направление 3.8. Икономика, специалност "Аграрен бизнес" отново в УНСС. Тя е редовна докторантка в катедра "Икономика на природните ресурси", Бизнес факултет на УНСС по научна специалност "Икономика и управление (Агробизнес, Екоикономика)" през периода 20.03.2018 г. - 20.03.2021 г., с научен ръководител доц. д-р Христина Стефанова Харизанова-Бартос. Има трудов стаж в различни търговски фирми като търговец и продавач - консултант.

Ани Димитрова има много добра компютърна подготовка и знания по английски език.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Предложеният за рецензиране дисертационен труд на тема **"Развитие на земеделските стопанства чрез иновации"** има следната структура: Списък на съкращенията, Списък на таблиците, Списък на фигурите, Увод, Четири глави, Заключение, Използвана литература, Приложение 1 и Приложение 2. Той е в обем от 206 страници, включително: таблици - 47; фигури - 44, Приложения - 1 и 2 и Използвана литература - 78 (източника).

Избраната тема на дисертационния труд е изключително важна и актуална. В Увода дисертантката убедително ги аргументира чрез следните факти: а) "иновациите винаги са били движеща сила и път към прогреса на човечеството"; б) те се променят във времето "от механизмирането на процесите през 19 - ти век до биологичните и биотехнологични постижения на 21 - ви век"; в) открояване на основни проблеми, които пораждат необходимостта от иновации в аграрния сектор (повишаване на конкурентоспособността, ограничения ресурс земя, поради изтощаване и невъзможност за възпроизвеждане, нарастващото население на Земята и недостатъчното количество храна за неговото изхранване, замърсяването на околната среда и нуждата от опазването ѝ); г) новаторските методи "за отглеждане на селскостопански животни и технологии в растениевъдството" дават възможност да се "постигне по-голяма устойчивост и по-високо качество на продукцията, както и да се минимизират излишните разходи на производството"; д) определяне на значението на иновациите в земеделието (скъсяване на времето за производство, и/или добавяне на стойност на произведената продукция, подпомагане на стабилността на посевите и оцеляването им при неблагоприятни промени, ограничаване на риска от загуба и повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства в сравнение с

тези, които използват стари технологии и претърпяват понякога загуби поради това.

Положителна оценка заслужават две неща: заглавието на дисертационния труд, което е кратко и много точно формулирано, отговарящо на идеята на изследването и направените отграничения по отношение на: а) определението за "иновация", което се използва в изложението: "под иновация се разбира нов метод, продукт, технология, машина или/и съоръжение, което се внедрява за първи път в конкретно българско стопанство" и б) "обхватът на изследването се ограничава до 50 стопанства, които представляват мини извадка на аграрния сектор в България" "поради многообразието на аграрния сектор и лимитираните ресурси за провеждане на пълно проучване" (с. 10).

Целта на дисертационния труд е "да се оценят нагласите и възможностите на земеделските стопани за внедряване на иновации". Тя напълно отговаря на идеята, обосновката на избраната тема и заглавието на дисертацията. *Обект на изследване* са: земеделските стопанства. *Предмет на изследване* са: нагласите и възможностите за внедряване на иновации в земеделските стопанства. *Тезата* на дисертационния труд е правилно формулирана: "Внедряването на иновации в земеделското стопанство влияе положително върху развитието му и повишава конкурентоспособността". Представени са 6 хипотези. За изпълнението на поставената цел в дисертационния труд са посочени 8 конкретни задачи. Те са обвързани логически с целта и показват последователността на етапите на изследването.

Дисертационният труд е разработен на основата на богат фактологичен и емпитичен материал, обработен, систематизиран и представен прецизно и нагледно чрез многобройни таблици и фигури. Стилът е научен, ясен и точен.

В Използваната литература, представена в края на дисертационния труд, дисертантката е включила 78 заглавия, от които 24 - на кирилица и останалите - на латиница.

Подборът на авторите (български и чуждестранни) и на източниците (монографии, публикации, документи и др.) дават основание да се обобщи, че дисертантката е много добре информирана и има многостранни познания в областта на изследваната проблематика.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Запознаването с дисертационния труд и с Автореферата позволява да се открият следните по-важни научни и научно-приложни резултати:

- идентифициране на основни пречки за постигане на конкурентоспособност чрез внедряване на иновации (липса на информация за предлаганите иновации, посочване на конкретни проблеми, които би решила дадена иновация, ясно разбираема дефиниция за иновация, липса или недостатъчни информационни семинари по темата, липса на мотиваци у управителите на стопанства да използват иновации и др.);

- разработен алгоритъм на работа - "Методологична рамка на дисертационния труд" (представен схематично на с. 60);

- провеждане на три анкетни проучвания: първо, анкетирани експерти в областта на земеделието, които оценяват иновативността на аграрния сектор (2018 г.), второ - анкетирани фирми, предлагащи иновативни машини и оборудване на земеделските производители (2019 г.) и трето - анкетиране на земеделски производители (2020 г.). Във връзка с тези проучвания са разработени анкетни карти, с въпроси, свързани с изследваната проблематика в дисертационния труд и са обработени получените резултати;

- на основата на резултатите от анкетните проучвания, приложените статистически методи и иновационен индекс са изведени насоки и препоръки за по-масово внедряване на иновации в аграрния сектор по отношение на: възприятията за иновативност от страна на управителите; възможностите за навлизане на нови пазари; различните видове специализации и големина на стопанствата; нови сортове, техники и практики; опазването на околната среда; конкурентоспособността; устойчивостта на икономическите дейности; политиките за прилагане на иновативни мерки; технологичното развитие и дигитализация на селските райони; научноизследователската и развойна дейност; финансирането на иновации);

- потвърждаване на формулираните хипотези, а на тази основа потвърждаване и на тезата на изследването.

В дисертационния труд се прилагат различни методи на изследване (количествени, качествени, анкетен, SWOT анализ и др.).

В резултат на направеното изследване формулираната цел в дисертационния труд е постигната, а поставените задачи за нейното осъществяване са изпълнени.

Общото впечатление от дисертационния труд е, че изложението в него е стегнато, логически и структурно много добре построено и прегледно оформено. Дисертантката има много добри познания в областта на проблематиката на дисертационния труд. Тя се позовава на много и

разнообразни източници, умее да анализира и оценява фактите, да формулира изводи и да дава конструктивни предложения.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертантката е посочила пет приноса, които отговарят на получените резултати. Най-общо те могат да се обособят по следния начин:

- приноси в *теоретичен аспект*: обогатяване и надграждане на знанията, свързани с теоретичните основи на аграрните иновации; изследване на нагласите на земеделските производители да внедряват иновации в стопанствата;

- приноси в *методика и използван подход*: разработена и апробирана е методика за изследване на прилагането на иновативни решения в земеделските стопанства. Тя може да бъде приложена и в други области на изследване на нагласите на земеделските стопани да осъществяват определени дейности и/или се включат в предложени инициативи; използван интегриран методологичен подход на оценяване на средата за прилагане на иновативни решения в земеделските стопанства;

- приноси *по отношение на политика и нагласи*: оценяване на държавната политика и на възможностите за опазване на околната среда чрез внедряване на иновации; оценяване на проблемите и нагласите на земеделските производители за прилагане на иновативни решения;

- приноси, с *практико-приложен характер*: разработени практико-приложни предложения за подобряване на средата за прилагане на иновативни решения и за мотивиране на земеделските стопанства да прилагат иновации, които допринасят за опазването на околната среда; предлагане на идеи за промяна в нормативни документи, свързани с политики и мерки за иновации в земеделието на основата на направеното изследване и изведените обобщения и изводи; получените резултати биха могли да се използват при подготовка на подходяща законова рамка за стимулиране на внедряването на иновации в селското стопанство на България.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

По темата на дисертационния труд са представени следните публикации:

1) Харизанова, Х., Димитрова А.,(2018), Теоретични основи на аграрните иновации, Предизвикателства пред аграрния бизнес и селските райони, Издателски комплекс УНСС, София, ISBN 978-619-232-093-5.

2) Димитрова А.,(2018), Бариери при внедряването на иновации в аграрния сектор на България, Четирнадесета международна научна конференция на младите учени "Икономиката на България и Европейския съюз в дигиталния свят", Издателски комплекс УНСС, София, ISBN 978-954-8590-68-6.

3) Harizanova, H., Dimitrova A. (2019), Perspectives and barriers in the implementation of innovations in bulgarian agriculture, Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development, 18 (4).

4) Димитрова А.,(2019), Управление на аграрния риск в малките стопанства чрез иновации, Ролята на фамилияния бизнес за устойчиво развитие на селските райони, Аграрен университет - Пловдив и Център по предприемачество на ТУ - София, филиал Пловдив.

5) Harizanova, H., Terziyska, R., Dimitrova A. (2019), Innovations and Diversifications Toward Sustainable Bulgarian Agriculture, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, (2), 85-89.

6) Димитрова А. (2019), Теоретични аспекти на технологичните иновации в аграрния сектор, Сборник от Кръгла маса "Моделите и системи на земеделие в селските райони на България", Издателски комплекс УНСС, София, ISBN 978-619-232-204-5.

7) Харизанова, Х., Димитрова А.,(2020), Аграрна политика за иновативно селско стопанство, XXII Международна научна конференция "Управление и устойчиво развитие", Юндола.

8) Димитрова А.,(2020), Политики за подпомагане внедряването на иновации в аграрния сектор, Бизнесът в XXI век/България 2030 Проектиране на бъдещето: Ново общество - нова икономика, УНСС, София, ISBN 978-619-232-431-5.

От посочените публикации 4 са самостоятелни и 4 - в съавторство. В тях са представени част от резултатите, получени в дисертационния труд, свързани най-общо с иновациите в аграрния сектор на България. Те са представени на различни научни форуми, организирани от УНСС, Лесотехническият университет, Аграрен университет - гр. Пловдив и др.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 46 страници. Той е структуриран в следните раздели: Обща характеристика на дисертационния труд;

Структура и съдържание на дисертационния труд; Кратко изложение на дисертационния труд; Основни научни и приложни приноси на дисертационния труд и Списък на публикациите по темата на дисертационния труд. В него коректно и точно е отразено съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Запознаването с изложението в дисертационния труд ми дава основание да препоръчам на Ани Димитрова, натрупвайки опит по време на докторантурата и в хода на проведеното научно изследване, да продължи по-нататък с повишаване на квалификацията си в областта на иновациите в аграрния сектор, като изследовател и експерт.

8. Заключение

Дисертационният труд на тема **"Развитие на земеделските стопанства чрез иновации"** е разработен на качествено научно равнище, в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и изискванията за придобиване на ОНС "Доктор" в УНСС. Поради това, с пълна убеденост, препоръчвам на Научното жури да присъди Образователната и научна степен "Доктор" по научната специалност "Икономика и управление (Агробизнес, Екоикономика), Професионално направление 3.8. Икономика на **АНИ НИКОЛАЕВА ДИМИТРОВА**.

26.05.2021 г., гр. София

Рецензент:

/проф. д-р Дарина Русчева/